

УДК 378.09:338.43

Балацька Оксана Сергіївна

Магістр

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

Власенко Тетяна Олексіївна

Кандидат економічних наук, доцент кафедри виробничого та інвестиційного менеджменту

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

ТЕОРЕТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

***Анотація.** Сучасні умови розвитку України зумовлюють пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу у вищих аграрних навчальних закладах України, що адаптуються до потреб регіонального ринку праці. Виникає необхідність розширення спектру спеціальностей і напрямів підготовки за програмами вищої професійної освіти. При цьому інноваційні підходи в розвитку вищої освіти повинні відігравати ключову роль в системі безперервної аграрної освіти. Узагальнюючи накопичений вітчизняний і зарубіжний досвід, пропонується реформувати систему вищої аграрної освіти з урахуванням таких аспектів, як оновлення змісту вищої аграрної освіти, посилення поєднання теоретичної та практичної підготовки студентів, підвищення значення навчально-матеріальної бази та науково-методичного забезпечення навчального процесу, а також створення і розвиток інтегрованої системи агроосвіти.*

***Ключові слова:** інноваційна освіта; професійна підготовка фахівців; аграрна галузь; агропромисловий комплекс*

Актуальність дослідження

На сучасному етапі розвитку України виникає нагальна потреба створення системи інноваційного розвитку аграрної галузі економіки на основі єдності освіти, науки і виробництва. Неабияку роль у цьому контексті відіграють аграрні вищі навчальні заклади, які мають підготувати фахівця, здатного розв'язувати пріоритетні завдання сільського господарства і агропромислової галузі, реалізовувати інноваційні проекти, спрямовані на підвищення ефективності та результативності наукового забезпечення розвитку виробництва, зберігання, переробку, реалізацію продукції сільського господарства на внутрішньому та зовнішньому ринку, розвиток соціальної інфраструктури в сільській місцевості, створення екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів, особливо земель сільськогосподарського призначення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Різні аспекти і публікації означеної проблеми досліджено у працях І.Ф. Гнибіденка [1], Н. Жидовської [2], С.Г. Заскалети [4; 5], А.С. Кобець [7], С. Корилюка [8], А.Р. Кузнецова [9], П. Марчука [10],

О. Павленко [11], В.С. Шебаніна [12], Э.Б. Хафизова [13]. Однак не всі питання, пов'язані з цією проблемою, до кінця вирішені.

На сьогодні в Україні функціонує близько 20 аграрних ВНЗ III-IV рівня акредитації, понад 100 ВНЗ I-II рівня акредитації та понад 20 професійно-технічних аграрних навчальних закладів. Але наука і науково-технічна сфера в них перебувають у критичному стані й фінансуються за залишковим принципом. Зокрема, статтею 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» на ці цілі передбачено 1,7% валового внутрішнього продукту (ВВП) країни, хоча реально, наприклад, в 2016 році було 0,16% ВВП. Крім того, умовою розвитку наукових досліджень на сучасному рівні є наявність сучасного наукового обладнання. На сьогодні приблизно 80% наукового обладнання експлуатується більш ніж чверть століття і безнадійно застаріло [3].

Інтеграція України у світове співтовариство актуалізує проблему готовності суспільства й особистості до змін у всіх сферах життєдіяльності, зокрема в аграрному секторі. Досягнути підвищення ефективності ведення процесу виробництва й реалізації кінцевого продукту можна за рахунок зростання ролі людського потенціалу. Тому на сьогодні пріоритетним завданням вищої професійної освіти стає розвиток у майбутнього фахівця таких здібностей та якостей, які дадуть змогу йому успішно

адаптуватися до конкурентних умов, що швидко змінюються, з готовністю сприймати й реалізовувати інновації, створювати якісно новий соціальний простір.

Сучасні умови розвитку України зумовлюють пошук нових підходів до організації навчально-виховного процесу у вищих аграрних навчальних закладах України. Узагальнюючи накопичений вітчизняний і зарубіжний досвід, дослідники пропонують реформувати систему вищої аграрної освіти з урахуванням таких аспектів:

1. Оновлення змісту вищої аграрної освіти та визначення її стандартів на рівні досягнень аграрної науки, техніки і технологій, а також світового досвіду на основі використання ідей інтеграції загальноосвітньої та спеціальної підготовки;

2. Визначення науково обумовленої номенклатури професій і спеціальностей відповідно до вимог соціально-економічного та культурного розвитку українського суспільства в конкретний історичний період, а також урахування особливостей регіону та його потреби у фахівцях;

3. Посилення поєднання теоретичної та практичної підготовки студентів;

4. Посилення навчально-матеріальної бази та науково-методичного забезпечення навчального процесу у вищих аграрних навчальних закладах;

5. Різноманітність джерел фінансування вищих аграрних навчальних закладів та оплати за навчання для розширення можливостей доступу до отримання вищої аграрної освіти молоддю [8].

Характерною тенденцією сучасної освіти є інноваційність, яка визначає її відкритість до нового, а стратегія освітянської політики в галузі професійної підготовки фахівців АПК повинна бути спрямована на оновлення соціальних цінностей і норм шляхом відпрацювання нових та використання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, прийнятних до соціальних умов України. В сучасних умовах інновації є вирішальним чинником розвитку аграрних підприємств. Стратегії та процеси інноваційного розвитку націлені на збільшення ресурсного потенціалу і потребують присутності інноваційно підготовлених фахівців, які зможуть здійснювати науково-технічну та інноваційну діяльність.

На сьогодні досить поширені вислови «інноваційний процес», «інноваційна політика (технології)». Слово «інноваційний» фактично є похідним від слова «новація», оскільки його можна трактувати як введення новації. Виходячи з цього, під словом «новація» в даній роботі слід розуміти будь-який образ, що трактується як ідея, або систему образів, створених розумовим процесом одного або кількох індивідуумів, які володіють відмінними, раніше не відомими ознаками по відношенню до вже відомих аналогічних образів. Таке визначення дає

нам право визнати за цим словом певну універсальність. Також дамо визначення інноваційному продукту. Це результат інноваційної діяльності, який повинен задовольняти таким цільовим вимогам:

– бути реалізацією об'єкта інтелектуальної власності;

– відповідати необхідному науково-технічному рівню;

– бути проведеним вперше, а якщо не вперше, то в порівнянні з іншим аналогічним продуктом, він повинен володіти вищими науково-економічними показниками;

– бути конкурентним.

Теоретичним і практичним аспектом інноваційної діяльності та підвищення ефективності використання кадрового потенціалу аграрних підприємств присвячені наукові дослідження відомих українських учених. Однак, визначаючи сучасні безперечні досягнення науковців, слід наголосити на необхідності більш глибокого дослідження впливу інноваційної підготовки фахівців для агропромислового комплексу на розвиток потенціалу аграрних підприємств. Незважаючи на значну кількість досліджень з професійної підготовки фахівців аграрної галузі, тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі навіть в країнах Європейського Союзу ще не стали предметом окремого цілісного наукового дослідження. Але вже успішно проводяться міжнародні проекти щодо напрямів використання досвіду та перспективні напрями співробітництва України з країнами ЄС щодо професійної підготовки фахівців аграрної галузі. А саме, у травні 2017 року компанія AgriLab і Національний університет біоресурсів та природокористування (НУБіП) презентували спільний навчальний проєкт AgriStar. Його мета – відкрити доступ студентам і викладачам аграрних спеціальностей до новітніх технологій, залучити до світових агрономічних практик, сприяти практичній реалізації в агровиробництві здобутих теоретичних знань, щоб у кінцевому результаті підготувати висококваліфікованих фахівців, конкурентоспроможних на міжнародному ринку. На базі НУБіП створено лабораторію інновацій із сучасним сенсорним обладнанням для вимірювання різних показників ґрунту, дронами, безпілотниками, портативними лабораторіями, демонстраційним стендом диференційованого внесення добрив та ін.

Для студентів проводяться практичні виїзні заняття, де вони можуть безпосередньо в полі спробувати попрацювати з цим та іншим обладнанням. Після таких практикумів із сучасною технікою студенти по-новому сприймають свою професію, адже бачать, що вона цікава, інноваційна, сучасна і потрібна.

Отже, при забезпеченні інноваційного розвитку АПК України відповідними висококваліфікованими кадрами висуваються високі вимоги до сучасних фахівців аграрної сфери. Разом з фундаментальними знаннями з базових дисциплін, фахівець повинен володіти комунікативною компетенцією, включаючи знання іноземних мов, володіння сучасними управлінськими ресурсами з впровадженням нових інформаційних технологій. Уміння аналізувати, вибирати і обґрунтовувати оптимальне рішення, проводити економічну оцінку перспективних пропозицій і реалізовувати конкретні проекти на практиці є важливими складовими в навчанні. Необхідність наявності таких якостей у фахівців обумовлена ефективним соціально-економічним розвитком України. Серед заходів, що стосуються адаптації системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі України та удосконалення підготовки кадрів для агропромислового комплексу, що розроблені Мінагрополітикою з метою її адаптації до тих, що існують в країнах ЄС, можна виділити такі (рис. 1) [4; 5].

Інноваційні підходи в розвитку вищої освіти відіграють ключову роль в системі безперервної

аграрної освіти. У аграрних ВНЗ, які адаптуються до потреб регіонального ринку праці, виникає необхідність розширення спектру спеціальностей і напрямів підготовки за програмами вищої професійної освіти. При відборі в резерв кадрів АПК ставиться завдання формування команд ефективних менеджерів, які і є інноваційним продуктом системи аграрної освіти і здатні реалізовувати конкретні проекти за різними напрямами аграрного виробництва.

Однією з важливих ланок у побудові системи аграрної освіти є створення і розвиток запропонованої в даній статті інтегрованої системи агроосвіти (ІСАО), де б інтегрувалися наукові, освітні та інформаційні технології і визначався їх вплив на аграрну політику в країні і підготовку кадрів. До складу ІСАО може входити виставковий центр сучасних аграрних технологій, бізнес-інкубатор, консалтинговий центр і виробничий сектор (цех рослинництва, майстерня, ділянки зберігання і переробки, кроликоферма, птахоферма, грибоцех, теплиця, біоферментатор, віварій, ветеринарна клініка, пасіка). Концепцією ІСАО передбачається здійснення його діяльності в тісному контакті з агропідприємствами (рис. 2).

Рисунок 1 – Заходи адаптації системи професійної підготовки фахівців аграрної галузі України

Рисунок 2 – Основні компоненти ІСАО

Основними елементами цієї системи є:

– аграрний вуз як інтегруюче ядро системи безперервної аграрної освіти;

– агрокласи, розосереджені по сільських територіях регіону, що дозволяють ефективно вести спеціальну підготовку, включаючи в програму і спеціальні загальноосвітні дисципліни;

– факультети середньої професійної освіти і комбінат робітничих професій, створені на базі ВНЗ;

– науково-освітні центри та лабораторії на виробництві, що дають змогу адаптувати зміст вузівської підготовки до вимог сучасного виробництва;

– агротехнопарк, до складу якого входять бізнес-інкубатор, виробничо-технологічні комплекси, виставковий центр, екстеншн-центр сучасних сільськогосподарських технологій, що інтегрують процеси освіти, науково-дослідної діяльності та виробництва;

– інститут підвищення кваліфікації кадрів агробізнесу, що дозволяє реалізувати принципи освітнього процесу.

Створені підрозділи "Екстеншн" і "Практичного навчання" спрямовані на просування наукових досягнень в агропромисловий комплекс і укладання договорів із сільськогосподарськими товаровиробниками. У науково-виробничих підрозділах повинен бути узагальнений кращий досвід технологій світового АПК, що створює великі можливості для науково-практичної діяльності сучасних спеціалістів аграрного сектору. З урахуванням потреб АПК регіону одна з основних задач аграрної ІСАО на сучасному етапі полягає в перепідготовці і підвищенні кваліфікації топ-менеджерів для новітніх тваринницьких комплексів.

Практико-орієнтоване навчання управлінців даного профілю може здійснюватися не тільки на базі провідних тваринницьких господарств України, а й доповнюватися стажуванням на передових сільськогосподарських підприємствах Євросоюзу. Основне завдання, вирішення якого забезпечується за рахунок стажування на підприємствах Євросоюзу, полягає у впровадженні принципу – здійснення освіти через наукові дослідження і передові технології. Механізми реалізації полягають в залученні студентів і аспірантів до науково-дослідних робіт, участі в програмах з впровадження нових агропромислових технологій, виконання курсових і дипломних робіт під керівництвом наукових співробітників, впровадження результатів студентських наукових робіт в реальне виробництво за замовленням сільськогосподарських підприємств. Наступним етапом інноваційної освіти фахівців АПК є створення науково-практичних лабораторій на базі великих сільськогосподарських організацій, призначених для розробки, перевірки і впровадження інновацій в АПК. Також необхідне створення лабораторій на виробництві для досліджень за такими напрямками: лабораторія свинарства, лабораторія птахівництва, лабораторія селекції і промислового насінництва, лабораторія промислової технології виробництва молока і м'яса, лабораторія з вивчення систем землеробства, лабораторія з вивчення проблем в тваринництві, лабораторія інформаційних технологій. Така система науково-дослідного забезпечення АПК сприяє розвитку науково-інноваційної інфраструктури, висококваліфікованого кадрового наукового потенціалу.

Впровадження запропонованої системи ІСАО дозволить досягти синергетичного ефекту для залучених до неї суб'єктів.

Висновки

В умовах постійного дорожчання ресурсів на тлі світового падіння цін на сільськогосподарську продукцію, інноваційна підготовка фахівців здатних модернізувати та оптимізувати виробництво – основний шлях розвитку аграрного сектору.

Запропонований в статті інтегрований освітній простір ІСАО, має важливе значення для реформування системи навчання, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів АПК.

Список літератури

1. Гнибіденко І.Ф. Трансформація ринку праці на селі: перспективи оптимізації неформальної зайнятості сільського населення / І.Ф. Гнибіденко, А.Д. Руснак // Соціально-трудова відносина: теорія та практика : зб. наук. пр. / [голова редкол. А.М. Колот]. – 2014. – № 2(8). – С. 44–54.
2. Жидовська Н. Проблемні аспекти формування моделі інноваційного розвитку АПК // Фінансово-економічний механізм інноваційного розвитку і формування конкурентних переваг підприємств і територій. – Тернопіль, 2011. – С. 79–81.
3. Закон України про наукову і науково-технічну діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
4. Заскалета С.Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в Україні / С.Г. Заскалета // II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Європи та Азії». – 2013. – С. 5–9.
5. Заскалета С.Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах європейського союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. пед. наук./ С.Г. Заскалета. – В.: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2015. – 20 с.
6. Звіт про діяльність Національної академії аграрних наук України за 2014 р. // Упорядники: А.С. Заршиняк, А.П. Минка, В.В. Кузьминський. – К.: «Аграрна наука» НААН. – 2015. – 521 с.
7. Кобець А.С. Сучасний стан освітніх послуг у сфері вищої аграрної освіти в Україні / А.С. Кобець, А.М. Пугач // Аспекти публічного управління. – № 6-7 (32-33), 2016.
8. Корілюк С. Аграрна освіта в Україні та за кордоном : компаративний аналіз [Електронний ресурс] / С. Корілюк. – Режим доступу : <http://acur.poltava.ua/files/Koriliuk.pdf>
9. Кузнецова А.Р. Проблемы формирования и использования кадрового потенциала аграрного сектора [Електронний ресурс] / А.Р. Кузнецова. – Режим доступу : http://www.agromage.com/stat_id.php?id=396.
10. Марчук Л.П. пріоритети розвитку вищої освіти в умовах формування інноваційної економіки / Л.П. Марчук // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 127-133.
11. Павленко О. Нова освіта – шлях до сучасної системи формування людського капіталу [Електронний ресурс] / О. Павленко. – Режим доступу: <http://blogs.ukrinform.gov.ua/blog/oleksiy-pavlenko/novaosvita-shlyah-do-suchasnoyi-systemy-formuvannya-lyudskogo-kapitalu>.
12. Шибанін В. С. Інтеграція аграрної освіти, науки і виробництва як основа підготовки сучасних кадрів для АПК / В.С. Шибанін // Економіка АПК. – 2016. – № 11. – С. 5-14.
13. Хафизова Э.Б., Шарипов С.А. Совершенствование системы формирования и управление кадрами регионального АПК на основе непрерывного обучения // Достижения науки и техники АПК. – 2008. – № 3. – С. 44-47.

Стаття надійшла до редколегії 17.04.2018

Рецензент: д-р психол. наук, проф. В.М. Шмаргун, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ.

Балацкая Оксана Сергеевна

Магістр

Національний університет біоресурсів і природопольовання України, Київ

Власенко Татьяна Алексеевна

Кандидат економічних наук, доцент кафедри виробничого і інвестиційного менеджмента

Національний університет біоресурсів і природопольовання України, Київ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИННОВАЦИОННОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Аннотация. Современные условия развития Украины обуславливают поиск новых подходов к организации учебно-воспитательного процесса в высших аграрных учебных заведениях Украины, адаптируемые к потребностям регионального рынка труда. Возникает необходимость расширения спектра специальностей и направлений подготовки по программам высшего профессионального образования. При этом инновационные подходы в развитии высшего образования должны играть ключевую роль в системе непрерывного аграрного образования. Обобщая накопленный отечественный и зарубежный опыт, предлагается реформировать систему высшего аграрного образования с учетом таких аспектов, как обновление содержания высшего аграрного образования, усиление сочетания теоретической и практической подготовки студентов, повышение значения учебно-материальной базы и научно-методического обеспечения учебного процесса, а также создание и развитие интегрированной системы агрообразования.

Ключевые слова: инновационное образование; профессиональная подготовка специалистов; аграрная отрасль; агропромышленный комплекс

Balatska Oksana Sergeevna

Master

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Vlasenko Tetyana Alekseevna

PhD (Econ.), Associate Professor, Department of Production and Investment Management

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

INFORMATION GATHERING ABOUT THE RESULTS OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF UKRAINIAN SCIENTISTS

Abstract. Modern conditions of Ukraine's development predetermine the search for new approaches to the organization of the educational process in higher agricultural educational institutions of Ukraine adapting to the needs of the regional labor market. There is a need to expand the range of specialties and areas of training for higher professional education programs, and innovative approaches to higher education should play a key role in the system of continuous agricultural education. Summarizing the accumulated domestic and foreign experience, the article proposes to reform the system of higher agricultural education, taking into account such aspects as updating the content of higher agricultural education, strengthening the combination of theoretical and practical training of students, strengthening the educational and material base and scientific and methodological support of the educational process and creation and development integrated agricultural education system.

Keywords: innovative education; professional training of specialists; agrarian sector; agro-industrial complex

References

1. Hnybidenko, I.F. & Rusnak, A.D. (2014). The transformation of the labor market in the countryside: the prospects for optimizing the informal employment of the rural population. *Social-Labor Relations: Theory and Practice*, 2 (8), 44 – 54.
2. Zhydovska, N. (2011). Problematic aspects of forming the model of innovation development of agroindustrial complex. *Financial-economic mechanism of innovation development and formation of competitive advantages of enterprises and territories*. Ternopil, 79 – 81.
3. Law of Ukraine on Scientific and Scientific and Technical Activity [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
4. Zaskalieta, S.H. (2013). Trends in the professional training of specialists in the agrarian sector in Ukraine // II International scientific and practical Internet conference "Problems and prospects of development of modern science in the countries of Europe and Asia", 5 – 9.
5. Zaskalieta, S.H. (2015). Trends in the professional training of specialists in the agrarian industry in the countries of the European Union: the dissertation author's abstract for the degree of a candidate of pedagogical sciences. Vinnitsa: Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsiubynsky, 20.
6. Zaryshniak, A.S., Mynka, A.P. & Kuzmynskyi, V.V. (2015). Report on the activities of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine for 2014. Kyiv: «Аграрна наука» НААН, 521.
7. Kobets, A.S. & Puhach, A.M. (2016). The current state of educational services in the field of higher education in Ukraine. *Aspects of public administration*, 6 – 7 (32-33).
8. Koryliuk, S. *Agrarian Education in Ukraine and Abroad: Comparative Analysis [Electronic Resource]*. – Access mode: <http://acup.poltava.ua/files/Koriliuk.pdf>
9. Kuznetsova, A.R. *Problems of formation and use of personnel potential of the agrarian sector [Electronic resource]*. – Access mode: http://www.agromage.com/stat_id.php?id=396.
10. Marchuk, L.P. (2011). Priorities for the development of higher education in the context of the formation of an innovative economy. *Economy of agroindustrial complex*, 6, 127-133.
11. Pavlenko, O. *New education is the way to a modern human capital formation system [Electronic resource]*. Access mode: <http://blogs.ukrinform.gov.ua/blog/oleksiy-pavlenko/novaosvita-shlyah-do-suchasnoyi-systemy-formuvannya-lyudskogo-kapitalu>.
12. Shebanin, V.S. (2016). Integration of agrarian education, science and production as the basis of modern training for agribusiness. *Economics of agribusiness*, 11, 5 – 14.
13. Khafizova, E.B. & Sharipov, S.A. (2008). Improvement of the system of formation and management of the personnel of the regional agro-industrial complex on the basis of continuous training. *Achievements of science and technology of agroindustrial complex*, 3, 44 – 47.

Посилання на публікацію

- APA Balatska, Oksana & Vlasenko, Tetyana, (2018). *Theoretical and practical aspects of innovative preparation of professionals of the agricultural industry of Ukraine. Management of development of complex systems*, 34, 146 – 151.
- ДСТУ Балацька О.С. Теоретичний і практичний аспекти інноваційної підготовки фахівців аграрної галузі України [Текст] / О.С. Балацька, Т.О. Власенко // *Управління розвитком складних систем*. – 2018. – № 34. – С. 146 – 151.